

LIETUVOS RESPUBLIKOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS Į S T A T Y M A S

1994 m. gruodžio 22 d. Nr. I-733
Vilnius

*Nauja įstatymo redakcija (keistas įstatymo pavadinimas) nuo 2005 m. balandžio 20 d.:
Nr. [IX-2452](#), 2004-09-28, Žin., 2004, Nr. 153-5571 (2004-10-19)*

PIRMASIS SKIRSNIS BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

1. Šio įstatymo paskirtis – išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis.

2. Šis įstatymas:

1) įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Tarptautinių sutarčių ir Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymų nuostatas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje;

2) nustato nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio Lietuvos Respublikos teritorijoje, apskaitos, saugojimo ir tvarkybos, šio ir kitų teisės aktų nustatytų paveldosaugos reikalavimų laikymosi priežiūros, kultūros paveldo objektų būklės stebėjimo teisinius pagrindus;

3) saugo nematerialųjį kultūros paveldą, nustatydamas su juo susijusių vietų ir kitokių nekilnojamųjų daiktų apsaugą.

3. Lietuvai reikšmingas nekilnojamas kultūros paveldas, esantis kitose valstybėse, saugomas pagal tarptautines sutartis ir užsienio valstybių įstatymus.

2 straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos

1. **Apsaugos reglamentas** – konkrečiam objektui ar objektų tipui parengtas dokumentas ar dokumento dalis, nustatantis paveldosaugos reikalavimus kiekvienam skelbiamam ar paskelbtam saugomu kultūros paveldo objektui.

2. **Apsaugos zonos** – greta saugomo kultūros paveldo objekto ar vietovės esančios teritorijos, kurioms nustatomos žemės sklypų ir kitų nekilnojamųjų daiktų tvarkymo ir naudojimo specialiosios sąlygos, kad kultūros paveldo objekto ar vietovės vertingosios savybės būtų apsaugotos nuo galimo neigiamo veiklos tose gretimose teritorijose poveikio.

3. **Archeologiniai radiniai** – tyrimų metu ar kitaip rasti žmogaus sukurti ar turintys žmogaus būties ženklų daiktai ar jų liekanos, patys bei sąsaja su kitais ženklais turintys mokslinę istorijos pažinimo vertę. Šių daiktų buvęs savininkas negali būti nustatytas paprastai dėl to, kad praėjo daug laiko nuo tų daiktų užkasimo ar išmetimo. Archeologiniais radiniais taip pat laikomi senovės laikų žmonių palaikai ar jų liekanos.

4. **Ardomieji tyrimai** – fiziniai tyrimai, kuriais negrąžinamai paveikiami objektas, jo dalis ar elementas, esantys ar galintys būti autentiškais medžiaginėmis mokslinio pažinimo šaltiniais.

5. **Atkūrimas** – neišlikusios nekilnojamosios kultūros vertybės atkūrimas išimtiniais atvejais pagal nustatytas neišlikusias vertingąsias savybes, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus. Atkuriant išsaugomos atkuriamos vertybės išlikusios dalys ir elementai, jie grąžinami į pirminę vietą, tiksliai pakartojamos ar naujai sukuriamos neišlikusios dalys ir elementai.

6. **Avarijos grėsmės pašalinimas** – priežasčių, galinčių sukelti staigią kultūros paveldo objekto griūtį ar kitokią praradimą, panaikinimas, minimaliai keičiant vertingąsias savybes, atliekant tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus.

7. **Autentiškumas** – kultūros paveldo objekto ar vietovės išlikusios savybės, apimančios pirminę ar istoriškai susiklosčiusią objekto paskirtį, išraišką ir savitą fizinį pavidalą–formą, panaudotas medžiagas, konstrukcijas, suplanavimą, atlikimo technologiją, aplinką.

8. **Fundamentiniai moksliniai tyrimai** – eksperimentiniai ir (ar) teoriniai darbai, atliekami pirmiausia reiškinių esmei ir stebimai tikrovei pažinti, be tikslo konkrečiai panaudoti gautus rezultatus.

9. **Konservacinė (saugojimo) paskirtis** – teisės aktų nustatyta tvarka įteisinta saugomo objekto, objekto teritorijos ar vietovės sklypų naudojimo paskirtis, kai naudojimo tikslas yra išsaugoti tokio sklypo ar daikto vertingąsias savybes, naudojant arba pritaikant naudoti juos pirminiu ar istoriškai susiklosčiusiu, jam artimu ar tikslingai parinktu būdu (paskirtimi), kuris užtikrintų tinkamą priežiūrą ir atskleistų vertingąsias savybes.

10. **Konservavimas** – kultūros paveldo objekto vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių veiksnių poveikio sustabdymas ir autentiškumo požymių sutvirtinimas atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus.

11. **Kultūrinis kraštovaizdis** – žmogaus veiklos sukurtas ir jo sambūvį su aplinka atspindintis kraštovaizdis.

12. **Kultūros paminklai** – nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektai.

13. **Kultūros paveldas** – karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu.

14. **Kultūros paveldo objektai** – pavieniai ar į kompleksą įeinantys objektai, registruoti kaip nekilnojamosios kultūros vertybės, t. y. žemės sklypuose, sklypų dalyse, vandens, miško plotuose ar jų dalyse esantys statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, kurie turi vertingųjų savybių ir kartu su jais priskirta teritorija yra atskiri daiktinės teisės objektai ar gali jais būti.

15. **Kultūros paveldo objekto teritorija** – kultūros paveldo objekto užimamas ir jam naudoti reikalingas žemės sklypas ar kitas plotas, kuriam nustatomi paveldosaugos reikalavimai.

16. **Kultūros paveldo statinio remontas** – statinio remontas, kaip apibrėžta Statybos įstatyme, kai darbai nesusiję su statinio vertingųjų savybių keitimu. Kitais atvejais atliekami šio įstatymo apibrėžti konservavimo, restauravimo, pritaikymo ar atkūrimo darbai.

17. **Kultūros paveldo statinys** – vertingųjų savybių turintis pastatas, jo dalis, inžinerinis statinys ar jo išlikusi dalis, monumentalūs nekilnojamieji dailės kūriniai.

18. **Kultūros paveldo vietovė** – teritorija, kuri pasižymi istoriškai susiformavusiais ypatumais, visumos darna ir (ar) derme su gamtine aplinka ir kurioje yra kultūros paveldo objektų.

19. **Laikinieji apsaugos reglamentai** – dokumentai, kuriais nustatomos pagal Statybos įstatymą saugomų kultūros paveldo statinių privalomos projektavimo sąlygos ir pagal Teritorijų planavimo įstatymą privalomos teritorijų planavimo sąlygos.

20. **Nekilnojamasis kultūros paveldas** – kultūros paveldo dalis, kurią sudaro praeities kartų pastatytos, įrengtos, sukurtos ar istorinių įvykių sureikšmintos išlikusios ar neišlikusios medžiaginės kultūros vertybės, tiesiogiai susijusios su užimama ir joms naudoti reikalinga teritorija.

21. **Nekilnojamoji kultūros vertybė** – kultūros paveldo objekto ar vietovės reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių, visuomenei svarbių kaip jos kultūrinis turtas, visuma, neatsižvelgiant į tai, kam nuosavybės teise objektas ar vietovė priklauso.

22. **Nekilnojamosios kultūros vertybės tyrimas** – išlikusių, pakitusių ar prarastų vertingųjų savybių, nekilnojamosios kultūros vertybės istorinę raidą patvirtinančių faktų nustatymas, apibendrinimas ir dokumentavimas.

23. **Paveldo tvarkybos reglamentai** – privalomųjų tvarkybos norminių dokumentų, nustatančių darbų planavimo, projektavimo, vykdymo ir su tvarkyba susijusių procedūrų atlikimo taisyklės ir reikalavimus, užtikrinančius autentiškumo išsaugojimą, sistemos dalis.

24. **Paveldosaugos reikalavimai** – saugomo objekto ar vietovės valdymo, naudojimo, disponavimo jais sąlygos, teritorijos ir apsaugos zonos žemės ir kitos specialiosios naudojimo sąlygos, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytos vertingosios savybės apsaugoti.

25. **Paveldotvarka** – paveldosaugos norminių teisės aktų sistemos kūrimas, institucijų formavimas ir jų veiklos organizavimas, paveldosaugos programų projektų rengimas ir įgyvendinimas, tvarkybos administravimas, stebėseną.

26. **Pradinė apsauga** – šiame įstatyme nustatyti į Kultūros vertybių registrą įrašyti, bet saugomais nepaskelbti kultūros paveldo objektų, taip pat statybos ar kitokių darbų metu naujai aptiktų nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reikalavimai.

27. **Priežiūra** – valdytojų nuolat vykdomi kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių nekeičiantys darbai, kuriems nereikalingas už šio objekto apsaugą atsakingos institucijos sutikimas.

28. **Pritaikymas** – kultūros paveldo objekto ar jo sudedamųjų dalių pertvarkymas naudoti, suderinant valdytojo ir visuomenės poreikius, minimaliai keičiant vertingąsias savybes ir sudarant

galimybes atkurti būklę, buvusią iki šių pakeitimų, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus.

29. **Restauravimas** – visų išlikusių kultūros paveldo objekto autentiškų dalių ar elementų konservavimas, atskirų neišlikusių elementų ar dalių atkūrimas, nekilnojamosios kultūros vertybės požymių išsaugojimas, atskleidimas ir išryškinimas atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus.

30. **Saugoma vietovė** – kultūros paveldo vietovė, kuriai apsaugoti Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka įsteigiamas kultūrinis rezervatas ar kultūrinis draustinis, istorinis nacionalinis ar istorinis regioninis parkas.

31. **Saugomas objektas (statinys)** – kultūros paveldo objektas (statinys), šio įstatymo nustatyta tvarka paskelbtas saugomu ar kultūros paminklu.

32. **Stebėseną** (monitoringas) – kultūros paveldo objektų, vietovių periodinis būklės ir jos kitimo stebėjimas, fiksavimas, vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių poveikių vertinimas, apibendrinimas ir prognozavimas.

33. **Taikomieji moksliniai tyrimai** – eksperimentiniai ir (arba) teoriniai pažinimo darbai, pirmiausia skiriami specifiniams praktiniams tikslams pasiekti arba uždaviniams spręsti.

34. **Tvarkyba** – kultūros paveldui išsaugoti atliekami darbai: tyrimas (taikomas), remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, pritaikymas, restauravimas, atkūrimas, šių darbų planavimas ir projektavimas.

35. **Tvarkybos darbų projekto vykdymo priežiūra** – statytojo (užsakovo) organizuota priežiūra, kurios tikslas – kontroliuoti, kad kultūros paveldo objekto tvarkybos darbai būtų atliekami pagal projektą, paveldosaugos reikalavimus ir kokybiškai. Tokios priežiūros rezultatai pateikiami ataskaitoje.

36. **Tvarkomieji paveldosaugos darbai** – tvarkybos darbai, atliekami pagal specialias technologijas, užtikrinančias autentiškumo išsaugojimą.

37. **Tvarkomieji statybos darbai** – statybos ar griovimo darbai, kaip apibrėžta Statybos įstatyme, atliekami kultūros paveldo statinyje ar jo teritorijoje.

38. **Užkonservavimas** – avarijos grėsmės pašalinimas ir kiti veiksmai, reikalingi kultūros paveldo statinio vertingosioms savybėms išsaugoti, kai laikinai sustabdomi jo tvarkybos darbai ar nustojama juo naudotis.

39. **Valdytojas** – kultūros paveldo objekto ir kitų nekilnojamųjų daiktų, esančių pavienio ar kompleksinio objekto teritorijoje arba vietovėje, savininkas ar kitoks valdymo teisių turėtojas.

40. **Vertingoji savybė** – kultūros paveldo objekto, vietovės, jų dalies ar elemento bruožas, vertingas etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu.

41. **Vertingųjų savybių keitimas** – tvarkybos darbai, veikiantys vertingąsias savybes (avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, pritaikymas, restauravimas, atkūrimas), taip parenkami ir atliekami pagal šio įstatymo nustatytus reikalavimus, kad būtų maksimaliai išsaugotas autentiškumas ir kultūros paveldo objektas ar vietovė būtų tinkami naudoti.

3 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymas

1. Nekilnojamasis kultūros paveldas skirstomas pagal sandarą ir pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį.

2. Nekilnojamasis kultūros paveldas pagal sandarą yra:

1) pavienis objektas – vieta, statinys ar kitas nekilnojamasis daiktas, turintis vertingųjų savybių;

2) kompleksinis objektas – kultūros paveldo objektų grupė, reikšminga savo visuma;

3) vietovė.

3. Nekilnojamasis kultūros paveldas pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį gali būti:

1) archeologinis – praeities ūkinės ar gynybinės veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos, jų kompleksai arba vietovės, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai;

2) povandeninis – po vandeniu ar iš dalies po vandeniu esantys archeologiniai objektai, vietovės ir reikšmingais pripažinti nekilnojamieji ar kilnojamieji daiktai, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra povandeniniai tyrimai ir radiniai;

3) mitologinis – reikšmingais pripažinti tautosakoje minimi senovės kulto ar kitos žmonių veiklos objektai;

4) etnokultūrinis – reikšmingais pripažinti statiniai, jų kompleksai, vietos ar vietovės, atskleidžiančios etninės kultūros savitumą;

5) architektūrinis – reikšmingais pripažinti architektūrinės kūrybos statiniai, jų dalys, priklausiniai ir tokių statinių vientisos architektūrinės kompozicijos ir (ar) vietų kompleksai, ansambliai, vietos bei vietovės;

6) urbanistinis – reikšmingomis pripažintos istorinės miestų dalys, miesteliai ir panašios vietos bei vietovės;

7) želdynai – reikšmingais pripažinti istoriniai parkai, sodai ir panašūs objektai ar vietovės, kuriems būdinga žmogaus veiklos, gamtinės ir istorinės aplinkos dermė;

8) inžinerinis – reikšmingais pripažinti inžineriniai techniniai statiniai ir jų kompleksai, taip pat gamybinė ar technologinė įranga;

9) istorinis – reikšmingais pripažinti objektai ar vietovės, susiję su svarbiais visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos įvykiais ar asmenybėmis arba išgarsinti literatūros ar kitų meno kūrinių;

10) memorialinis – objektai, skirti reikšmingiems kultūros ir valstybės istorijos įvykiams ar asmenybėms atminti;

11) dailės – reikšmingais pripažinti monumentaliosios dailės kūriniai, koplytėlės, koplytstulpiai, stogastulpiai, monumentalieji kryžiai, memorialiniai statiniai ir kiti dailės kūriniai, tiesiogiai susiję su jų užimama ir naudoti reikalinga teritorija;

12) sakralinis – objektai, vietos, jų kompleksai ir vietovės, reikšmingos religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir centrams;

13) kultūrinės raiškos – reikšmingais pripažinti individo ar individų grupės kūrybinių netradicinių ieškojimų padariniai.

4. Nekilnojamas kultūros paveldas yra sudėtinė kultūrinio kraštovaizdžio dalis, kurios vertingųjų savybių pobūdis taip pat gali būti pripažintas reikšmingu.

4 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga

1. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą sudaro:

- 1) apskaita;
- 2) skelbimas saugomu;
- 3) saugojimas – tvarkyba ir naudojimas;
- 4) pažinimas, jo sklaida;
- 5) atgaivinimas (reabilitacija).

2. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos reglamentavimas nustatomas vadovaujantis šiais apsaugos tikslais:

1) mokslinio pažinimo – išsaugoti archeologinius ir kitus unikalios istorinių duomenų, kuriuos galima perimti atliekant saugomo objekto ar vietovės mokslinius tyrimus, šaltinius.

2) viešojo pažinimo ir naudojimo – sudaryti sąlygas dabarties ir ateities kartoms nekilnojamąjį kultūros paveldą pažinti, lankyti ir juo naudotis;

3) viešosios pagarbos – apsaugoti memorialinius ir sakralinius objektus, mirusiųjų ar žuvusiųjų palaidojimo ir atminimo vietas (karių, sukilėlių, pasipriešinimo okupantams dalyvių ir kitas neveikiančias kapines ar pavienius kapus).

3. Gali būti nustatomas vienas arba keli kultūros paveldo objekto ar vietovės apsaugos tikslai.

4. Nekilnojamojo kultūros paveldo teisinę apsaugą sudaro:

1) šio ir kitų įstatymų nustatyti paveldosaugos reikalavimai kultūros paveldo objektams, jų teritorijoms, vietovėms ir apsaugos zonoms;

2) Saugomų teritorijų įstatymo ir šio įstatymo nustatyti reikalavimai kultūros paveldo objektams, esantiems draustiniuose, rezervatuose, valstybiniuose parkuose;

3) Teritorijų planavimo įstatymo, Saugomų teritorijų įstatymo ir pagal šį įstatymą parengtų teritorijų planavimo dokumentų nustatyti reikalavimai;

4) valdytojų įsipareigojimai, nustatyti apsaugos sutartyse.

5. Įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyti paveldosaugos reikalavimai surašomi konkrečių kultūros paveldo objektų valdytojams įteikiamuose apsaugos reglamentuose.

ANTRASIS SKIRSNIS

NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS ADMINISTRAVIMAS

5 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinis administravimas

1. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos nacionalinę politiką formuoja Seimas, Vyriausybė, Kultūros ministerija, atsižvelgdami į Valstybinės kultūros paveldo komisijos teikiamus paveldosauginės patirties ir tendencijų vertinimus, analizes ir siūlymus.

2. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinį administravimą organizuoja ir už jį atsako kultūros ministras. Kultūros ministras įgalioja ministerijos padalinius ir prie ministerijos įsteigtas institucijas atlikti apsaugos funkcijas.

3. Savivaldybės atlieka Vietos savivaldos, šio ir kitų įstatymų savivaldybėms nustatytas funkcijas.

4. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos norminius teisės aktus pagal kompetenciją priima Vyriausybė, kultūros ministras, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamentas) direktorius ir savivaldybės taryba.

5. Vyriausybė skelbia kultūros paminklais nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektus, atsako už tarptautinėmis sutartimis priimtų paveldosaugos įsipareigojimų įgyvendinimą, atlieka kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

6. Kultūros ministras tvirtina pavyzdinius apsaugos reglamentus, valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas nekilnojamojo kultūros paveldo paveldosaugos (apskaitos, paveldotvarkos, kontrolės, saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo, kitas) programas, skelbia valstybės saugomais kultūros paveldo objektus, teikia kultūros paveldo objektus ir vietas įrašyti į tarptautinės svarbos kultūros paveldo objektų ar vietovių sąrašus, jeigu tarptautinėmis sutartimis nenustatyta kitaip, atlieka kitas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

7. Kultūros ministerija kartu su Švietimo ir mokslo ministerija organizuoja nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų rengimą, profesinį mokymą ir tobulinimąsi.

8. Vyriausybės, ministerijų, kitų Vyriausybės įstaigų norminiai teisės aktai, susiję su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga, prieš juos priimant turi būti pateikiami Kultūros ministerijai derinti teisės aktų nustatyta tvarka. Šio įstatymo reikalavimams prieštaraujantys savivaldos institucijų priimti teisės aktai turi būti sustabdyti ar panaikinti Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo nustatyta tvarka.

9. Konkrečias nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinio administravimo funkcijas atlieka ir už jų vykdymą atsako Departamentas. Jis turi apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės tarnybas ir teritorinius padalinius. Departamentui vadovauja direktorius.

10. Departamentas:

1) metodiškai vadovauja nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugai;

2) rengia nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų projektus;

3) naudoja nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programoms skirtas valstybės biudžeto lėšas;

4) rengia nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programas, organizuoja jų vykdymą. Šių programų įgyvendinimą Departamentas gali pavesti pavaldžioms biudžetinėms įstaigoms ir kitiems subjektams;

5) organizuoja ir koordinuoja nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą, išaiškinimą ir stebėseną;

6) inicijuoja ir organizuoja kultūros paveldo objektų skelbimą valstybės saugomais, teikia siūlymus savivaldybės paveldosaugos padaliniams inicijuoti kultūros paveldo objektų skelbimą saugomais savivaldybės;

7) sudaro su valdytojais valstybės saugomų kultūros paveldo objektų apsaugos sutartis;

8) teikia Valstybinei kultūros paveldo komisijai ir Kultūros ministerijai metines nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programų vykdymo ataskaitas, taip pat šias institucijas informuoja apie užfiksuotus šio įstatymo pažeidimus;

9) sudaro ir išduoda valstybės saugomų kultūros paveldo objektų apsaugos reglamentus;

10) teikia šiuo įstatymu pagrįstus apsaugos reikalavimus fiziniams ir juridiniams asmenims;

11) nagrinėja valdytojų skundus ir prašymus;

12) tvarko Kultūros vertybių registrą, kuriame registruojamos nekilnojamosios kultūros vertybės ir jų duomenys; pagal įstatymų nustatytus reikalavimus kaupia, tvarko ir saugo su šiuo registru susijusius dokumentus;

13) teikia Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui įregistruoti nekilnojamuosius daiktus, kurie yra kultūros paveldo objektai, tokių objektų sudedamąsias dalis ar teritorijas, su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga susijusius juridinius faktus;

14) teikia Nekilnojamojo turto kadastro tvarkytojui įrašyti arba pakeisti kultūros paveldo objektų, kaip daiktinės teisės objektų, įteisinimo ir apribojimų naudotis nekilnojamojo turto duomenis;

15) administruoja kultūros paveldo objektų tvarkybą;

16) per mėnesį nuo pateikimo dienos teikia išvadas, ar valdytojų, ketinančių vykdyti kultūros paveldo objektų tvarkybą, parengti projektiniai siūlymai atitinka paveldosaugos reikalavimus;

17) organizuoja teritorijų planavimo dokumentų, įgyvendinančių šio įstatymo reikalavimus, rengimą;

18) tikrina, kaip vykdomas šis įstatymas ir kiti nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą reglamentuojantys teisės aktai, kontroliuoja, ar nepažeidžiami šie teisės aktai;

19) kontroliuoja kultūros paveldo objektų tvarkybą ir priežiūrą;

20) nustato sužalotų nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių atkūrimo būdą ir nuostolių dydį;

21) organizuoja šio įstatymo nustatytą fizinių ir juridinių asmenų atestavimą;

22) pagal savo kompetenciją atlieka ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo subjekto funkcijas, vadovaudamasis Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymu;

23) turi teisę gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų, valdytojų, kitų fizinių ir juridinių asmenų informaciją apie kultūros paveldo objektus, apžiūrėti, fiksuoti ir tirti nekilnojamasias kultūros vertybes ir nekilnojamuosius daiktus, kurie gali turėti vertingųjų savybių;

24) nagrinėja jo įgaliojimų sričiai priskirtas administracinių teisės pažeidimų bylas;

25) įstatymų nustatyta tvarka teikia ieškinius, prašymus, skundus teismui;

26) bendradarbiauja su atitinkamomis užsienio valstybių ir tarptautinėmis institucijomis;

27) atlieka kitas šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas, vykdo kultūros ministro įsakymus.

11. Kad valstybinis valdymas būtų racionalus ir būtų galima rengti nekilnojamojo kultūros paveldo paveldotvarkos ir kitas apsaugos programas, kultūros ministro patvirtinta tvarka vykdoma stebėseną.

6 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos administravimas savivaldybėse

1. Savivaldybėms priskirtas (ribotai savarankiškas) ir savarankiškas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos funkcijas atlieka savivaldybės paveldosaugos padalinys.

2. Saugomų statinių, statinių saugomų objektų teritorijose ir saugomose vietovėse projektavimo sąlygų sąvadus išduoda, tokių statinių projektų derinimą organizuoja ir leidimus statyti, rekonstruoti, remontuoti ar griauti tokius statinius išduoda savivaldybės institucijos šio, Vietos savivaldos ir Statybos įstatymų nustatyta tvarka.

3. Savivaldybių paveldosaugos padaliniai, atlikdami savivaldybei priskirtas valstybės saugomų objektų apsaugos funkcijas:

1) tarpininkauja tarp valdytojų ir Departamento: priima valdytojų prašymus, perduoda juos Departamentui su savo pasiūlymais ir teikia valdytojams atsakymus;

2) perduoda pranešimus šio įstatymo 10 straipsnio 1 ir 3 dalyse nurodytais atvejais;

3) tikrina kultūros paveldo objektų būklę, kaupia informaciją ir teikia ją Departamentui kultūros ministro patvirtinta stebėsenos tvarka;

4) informuoja Departamentą apie savivaldybės priimtus sprendimus dėl valstybės saugomų objektų bei vietovių;

5) teikia valdytojams šio įstatymo nuostatomis pagrįstus privalomus reikalavimus;

6) įstatymų nustatytais atvejais surašo administracinių teisės pažeidimų protokolus;

7) priima kitus sprendimus ir atlieka veiksmus pagal įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytus Departamento suteiktus įgaliojimus.

4. Savivaldybių paveldosaugos padaliniai savivaldybės tarybos paskelbtų saugomų objektų atžvilgiu atlieka funkcijas, nurodytas šio įstatymo 5 straipsnio 10 dalies 2, 7–11, 13–19 punktuose, taip pat:

1) rengia savivaldybės nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos, švietimo, lavinimo ir kitas paveldosaugos programas ir organizuoja jų vykdymą;

2) inicijuoja ir organizuoja kultūros paveldo objektų skelbimą savivaldybės saugomais, teikia jų duomenis Kultūros vertybių registrui;

3) bendradarbiauja su kitų savivaldybių paveldosaugos padaliniais nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje;

4) organizuoja tarptautinį bendradarbiavimą, susijusį su nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga;

5) teikia kitiems savivaldybės padaliniams, įmonėms, įstaigoms, organizacijoms, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims siūlymus, metodinę ir dalykinę pagalbą nekilnojamojo kultūros paveldo išaiškinimo, saugojimo, pažinimo sklaidos, atgaivinimo klausimais;

6) turi teisę gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų, valdytojų, kitų fizinių ir juridinių asmenų informaciją apie kultūros paveldo objektus, apžiūrėti, fiksuoti ir tirti nekilnojamasias kultūros vertybes ir nekilnojamuosius daiktus, kurie gali turėti vertingųjų savybių;

7) pagal kompetenciją atlieka kitas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

7 straipsnis. Valstybinė kultūros paveldo komisija

Valstybinė kultūros paveldo komisija yra Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės ekspertas ir patarėjas valstybinės nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos politikos klausimais. Komisijos valdymą, finansavimą, uždavinius ir teises nustato Valstybinės kultūros paveldo komisijos įstatymas.

TREČIASIS SKIRSNIS

NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSKAITA IR KULTŪROS PAVELDO OBJEKTO SKELBIMAS SAUGOMU

8 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo apskaita

1. Nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitą sudaro inventorizavimas, konkrečių nekilnojamųjų kultūros vertybių išaiškinimas ir registravimas.

2. Nekilnojamas kultūros paveldas inventorizuojamas surašant visus galimus jam priskirti kūrinius ir kitus daiktus. Inventorizavimo duomenys nuolat tikslinami, kaupiami ir sisteminami. Inventorizavimo tvarką tvirtina kultūros ministras.

3. Nekilnojamosioms kultūros vertybėms atskleisti reikia atlikti istorinius ir fizinius tyrimus. Remiantis šių tyrimų duomenimis, nustatomas kultūros paveldo objektų ar vietovių ir jų vertingųjų savybių reikšmingumas.

4. Konkrečių nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimą organizuoja Departamentas ir savivaldybių paveldosaugos padaliniai. Tradicinės religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, mokslo ir studijų bei kitos valstybinės tyrimų institucijos gali organizuoti jų veiklos sritį atitinkančio ar nuosavybės teise turimo nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizavimą ir atskleidimą, savo veiksmus derindamos su Departamentu.

5. Nekilnojamųjų kultūros vertybių reikšmingumą, kultūros paveldo objektų ar vietovių vertingąsias savybes nustato ir teritorijų ribas apibrėžia šio straipsnio 4 dalyje nurodytų institucijų sudarytos nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (toliau – vertinimo tarybos).

6. Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijus, šių vertybių atskleidimui reikalingų tyrimų duomenų apimtį ir vertinimo tarybų pavyzdinius nuostatus tvirtina kultūros ministras.

7. Kultūros vertybių registras steigiamas, tvarkomas, naudojamas ir reorganizuojamas Valstybės registrų įstatymo, šio įstatymo, Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

8. Nekilnojamosios kultūros vertybės registruojamos vertinimo tarybai nusprendus, kad vertybei reikalinga teisinė apsauga. Tokios vertybės registruojamos kaip kultūros paveldo pavieniai ar kompleksiniai objektai ar vietovės.

9. Kultūros vertybių registre ir pagal jo duomenis sudarytame nekilnojamosios kultūros vertybės pase (registro duomenų išrašė) įrašomi šie kiekvienos registruojamos vertybės duomenys:

1) nekilnojamosios kultūros vertybės pavadinimas, jos unikalus kodas, adresas;

2) vertinimo tarybos aktu (aktais) nustatytos vertingosios savybės ir kartu su vertybe saugotinos teritorijos ribos.

10. Departamentas kiekvienai registruotai nekilnojamajai kultūros vertybei nustato kodą, jį įrašo Kultūros vertybių registre ir tikslina jau įrašytus kultūros paveldo objekto ar vietovės žemės sklypams ir kitiems objekto ar vietovės teritorijoje esantiems nekilnojamiems daiktams viešo registro (Nekilnojamojo turto registro) suteiktą kodą ar kodus, taip pat kitus teisės aktų nustatytus duomenis.

11. Kultūros vertybių registras įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka ar pagal keitimosi duomenimis sutartis keičiasi reikalingais duomenimis su Nekilnojamojo turto registru ir kitais valstybės registrais, kadastrais, klasifikatoriais, specializuotais duomenų bankais, taip pat su

valstybinių programų, bendrojo, detaliojo ir specialiojo planavimo organizatoriais, jei jie yra valstybės ar savivaldybių institucijos. Kultūros vertybių registras turi teisę gauti jam reikalingus kitų valstybės registrų, kadastrų turimus duomenis.

12. Kultūros vertybių registro duomenys yra vieši.

9 straipsnis. Nekilnojamųjų kultūros vertybių pradinė apsauga

1. Kultūros vertybių registre registruoto kultūros paveldo objekto, dėl kurio nėra priimtas sprendimas skelbti jį saugomu ar neskelbti, valdytojas, planuojantis atlikti kultūros paveldo objekto vertingąsias savybes galinčius pažeisti tvarkybos darbus, turi pateikti savivaldybės paveldosaugos padaliniui projektinius siūlymus arba raštu išdėstytus numatomus darbus. Savivaldybės paveldosaugos padalinys apie tai nedelsdamas praneša Departamentui.

2. Jeigu nustatoma, kad numatomi darbai žalos vertingąsias savybes, per 15 dienų turi būti inicijuojamas kultūros paveldo objekto skelbimas saugomu. Sprendimą inicijuoti kultūros paveldo objektą skelbti valstybės saugomu priima Departamentas, o savivaldybės saugomu – savivaldybės paveldosaugos padalinys.

3. Jei atliekant statybos ar kitokius darbus aptinkama archeologinių radinių ar nekilnojamojo daikto vertingųjų savybių, valdytojai ar darbus atliekantys asmenys apie tai privalo pranešti savivaldybės paveldosaugos padaliniui, o šis informuoja Departamentą. Departamentas gali sustabdyti darbus 15 dienų. Per šį terminą jis kartu su savivaldybės paveldosaugos padaliniu turi patikrinti pranešimą ir priimti sprendimą inicijuoti ar neinicijuoti aptiktos nekilnojamosios kultūros vertybės įregistravimą, kultūros paveldo objekto skelbimą saugomu ar aptiktos vertingosios savybės atskleidimą ir apsaugos reikalavimų patikslinimą.

4. Departamentas taip pat gali sustabdyti darbus 15 dienų, jei išaiškėja, kad buvo pažeisti šio straipsnio 1 ar 2 dalies reikalavimai.

5. Institucija, priėmusi sprendimą inicijuoti kultūros paveldo objekto skelbimą saugomu arba jau saugomo objekto naujai aptiktos vertingosios savybės nustatymą bei apsaugos reikalavimų pakeitimą, gali iki 6 mėnesių apriboti ar uždrausti darbus, kurie pačiame objekte, jo teritorijoje ar apsaugos zonoje galėtų pažeisti vertingąsias savybes. Jei teritorija ir apsaugos zona nenustatytos, apriboti ar uždrausti darbus galima iki 250 metrų atstumu nuo objekto. Jeigu dėl nepalankių klimato sąlygų trūkstami tyrimai neatliekami, terminas gali būti pratęstas. Bendras uždraudimo vykdyti darbus terminas negali būti ilgesnis negu 8 mėnesiai. Per šį terminą šio įstatymo nustatyta tvarka turi būti atlikti trūkstami tyrimai, parengtas ir suderintas teritorijos ir apsaugos zonos ribų projektas, reikalui esant, statinys užkonservuotas ir atlikti kiti kultūros paveldo objekto skelbimo saugomu procedūros veiksmai.

6. Pradinė apsauga netenka galios priėmus sprendimą skelbti kultūros paveldo objektą saugomu ar neskelbti saugomu arba pasibaigus terminui, nustatytam pagal šio straipsnio 5 dalį.

10 straipsnis. Kultūros paveldo objekto skelbimas saugomu

1. Departamentas ar savivaldybės paveldosaugos padalinys sprendimą inicijuoti kultūros paveldo objekto paskelbimą saugomu privalo registruoti Kultūros vertybių registre ir per 15 dienų po įregistravimo pranešti raštu visiems asmenims, kurių daiktinės teisės į nekilnojamuosius daiktus tokio objekto teritorijos ribose yra registruotos Nekilnojamojo turto registre.

2. Visuomenė ir kultūros paveldo objekto valdytojai su sprendimo kultūros paveldo objektą paskelbti saugomu ir šio objekto teritorijos bei apsaugos zonos ribų nustatymo projektais supažindinami Saugomų teritorijų ir Teritorijų planavimo įstatymų nustatyta tvarka.

3. Savivaldybės taryba savivaldybės paveldosaugos padalinio teikimu kultūros paveldo objektus skelbia saugomais savivaldybės.

4. Kultūros ministras kultūros paveldo objektus skelbia saugomais valstybės.

5. Vyriausybė kultūros ministro teikimu, pritarus Valstybinei paveldo komisijai, nacionalinės reikšmės kultūros paveldo objektus skelbia kultūros paminklais. Kultūros paminklus, kurie gali būti išsaugoti ir prieinami visuomenei tik priklausydami Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise, Vyriausybė kultūros ministro teikimu įrašo į valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą.

6. Teisės akte, kuris kultūros paveldo objektą skelbia saugomu, nurodomas apsaugos tikslas ar tikslai, reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių pobūdis ar jų derinys, patvirtinamos teritorijos ir apsaugos zonos ribos.

7. Kai kultūros paveldo objektas yra sunykęs, sunaikintas ar kitaip prarastos jo vertingosios savybės, nustačius šių pradimų priežastis ir (ar) kaltininkus ir apie tai ne mažiau kaip prieš 3 mėnesius paskelbus spaudoje, priimamas kultūros paveldo objekto skelbimo saugomu aktą naikinantis ar keičiantis sprendimas. Priėmus objekto apsaugą naikinantį sprendimą, toks objektas iš Kultūros vertybių registro neišbraukiamas.

8. Kai kultūros paveldo objektas paskelbiamas saugomu arba vietovei apsaugoti įsteigiamas draustinis ar rezervatas, Kultūros vertybių registre ir nekilnojamosios kultūros vertybės pase turi būti įrašomi šie duomenys:

1) apsaugą įteisinantys, teritoriją ir apsaugos zonas patvirtinantys teisės aktai ir jų pakeitimai, šiuos aktus registruojančių registrų įrašų kodai;

2) už objekto ar objektų apsaugą atsakinga institucija;

3) su valdytoju sudarytos apsaugos sutarties sąlygos, jei tokia sutartis sudaroma;

4) objektą ar objektus prižiūrėti įgaliotas valdytojas ar valdytojai, jei toks (tokie) yra.

9. Jeigu kultūros paveldo statinyje esančio kilnojamojo daikto, saugomo pagal Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, paskirtis neatsiejama nuo statinio paskirties, o daiktas su statiniu yra istoriškai susijęs ir statiniui suteikia papildomos reikšmės, šis daiktas Kultūros vertybių registre ir nekilnojamosios kultūros vertybės pase įrašomas kaip daiktas, esantis viena iš jos vertingųjų savybių. Statinį skelbiant saugomu, kilnojamoji kultūros vertybė, nurodyta kaip vertingoji savybė, tampa saugoma ir šio įstatymo.

11 straipsnis. Kultūros paveldo objektų ir vietovių teritorijos, apsaugos zonos bei pozoniai

1. Kultūros paveldo objektas saugomas kartu su jo užimama ir jam nustatyta teritorija. Ši teritorija nuo kultūros paveldo objekto neatsiejama.

2. Kultūros paveldo objekto teritorijos ribos nustatomos taip, kad sutaptų su sklypų ar jų dalių, kurie yra daiktinės teisės objektai, ribomis. Tais atvejais, kai tyrimais pagrįstos, vertinimo tarybos nustatytos kultūros paveldo objekto teritorijos ribos neatitinka daiktinės teisės objektų ribų, institucija, atsakinga už šio objekto apsaugą ar inicijavusi objekto paskelbimą saugomu, organizuoja ir finansuoja sklypo dalies ar sklypų dalių, kaip naujų daiktinės teisės objektų, įteisinimą.

3. Kultūros paveldo vietovių teritorijos nustatomos Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka.

4. Povandeninio paveldo objektų bei vietovių teritorijos ir miškuose esančių kultūros paveldo objektų teritorijos apibūdinamos, nustatomos, įteisinamos kaip civilinės teisės objektai ir įregistruojamos Kultūros vertybių registre šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

5. Konservacinė (saugojimo) paskirtis nustatoma saugomo objekto teritorijoje esantiems sklypams ar jų dalims, kurie yra daiktinės teisės objektai.

6. Saugomam objektui ar vietovei nustatoma žmogaus veiklos neigiamą poveikį švelninanti tarpinė apsaugos zona. Ši zona gali turėti vieną arba abu šiuos skirtingo apsaugos ir naudojimo režimo pozoneis:

1) apsaugos nuo fizinio poveikio pozonį – už kultūros paveldo objekto teritorijos esantys žemės sklypai ar jų dalys su ten esančiais kitais nekilnojamaisiais daiktais, taip pat miško ir vandens plotai, kuriems taikomi šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimai, draudžiantys šiame pozonyje veiklą, galinčią fiziškai pakenkti kultūros paveldo objekto vertingosioms savybėms;

2) vizualinės apsaugos pozonį – už kultūros paveldo objekto teritorijos ar apsaugos nuo fizinio poveikio pozonio esantys žemės sklypai ar jų dalys su ten esančiais kitais nekilnojamaisiais daiktais, kuriems taikomi šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimai, draudžiantys šiame pozonyje veiklą, galinčią trukdyti apžvelgti kultūros paveldo objektą.

7. Apsaugos zonos ribos nustatomos vadovaujantis Saugomų teritorijų, Teritorijų planavimo ir šio įstatymu. Draustinyje ar rezervate esančio kultūros paveldo objekto apsaugos zonos ribos nenustatomos. Šiuo atveju draustinio ar rezervato teritorinio planavimo dokumentai ir (ar) šių saugomų teritorijų nuostatai papildomi apsaugos nuo galimo neigiamo veiklos gretimose teritorijose poveikio reikalavimais.

12 straipsnis. Kultūros paveldo objektų ženklėjimas

1. Saugomi objektai ženklėjami tipinėmis lentomis ir rodyklėmis Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtinta tvarka.

2. Istoriniai kultūros paveldo objektai gali būti ženklinami individualiai sukurtais lentomis ir rodyklėmis, memorialiniais statiniais ar įamžinami atkurtais statiniais, parodančiais vertingąsias buvusių statinių savybes.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO SAUGOJIMAS

13 straipsnis. Saugojimo režimai

1. Saugomiems objektams ir jų teritorijoms gali būti nustatyti šie saugojimo režimai: rezervinis, autentiškos paskirties ir tausojamo naudojimo.

2. Rezervinis režimas taikomas tiems kultūros paveldo objektams, kuriuos tikslinga išsaugoti, kad ateityje būtų galima juos ištirti panaudojant didesnes mokslo galimybes. Šiuose objektuose draudžiama mokslinius duomenis galinti sunaikinti veikla – ardomieji tyrimai, tvarkybos darbai, ūkinė veikla. Objektų, kuriems taikomas rezervinis režimas, sąrašą tvirtina kultūros ministras.

3. Autentiškos paskirties režimas nustatomas tiems kultūros paveldo objektams, kurių naudojimas pirminiu ar istoriškai susiklosčiusiu būdu užtikrintų jų priežiūrą ir geriau nei kitoks naudojimas atskleistų saugomo objekto vertingąsias savybes.

4. Tausojamo naudojimo režimas nustatomas tiems kultūros paveldo objektams, kuriems išsaugoti tikslinga parinkti tokį naudojimo būdą ir pritaikymą, kad mažiausiai būtų sužalotos objekto vertingosios savybės, o valdytojas būtų suinteresuotas jį prižiūrėti.

5. Kultūros paveldo objektams ir teritorijoms autentiškos paskirties ar tausojamo naudojimo režimą nustato institucija, paskelbusi objektą saugomu. Tokiems objektams konservacinė (saugojimo) paskirtis gali būti nustatoma ne kaip pagrindinė, o kaip papildoma.

14 straipsnis. Valdytojo teisės ir pareigos

1. Valdytojas turi teisę:

1) naudotis savo valdomu turtu pagal paskirtį, nepažeisdamas šiame ir kituose įstatymuose nustatytų reikalavimų;

2) gauti metodinę, techninę, finansinę ir (ar) kitokią paramą kultūros paveldo objekto priežiūrai ir tvarkybai, susipažinti su valstybės ir savivaldybių institucijų turima tyrimų medžiaga ir kita informacija apie kultūros paveldo objektą;

3) gauti informaciją apie skelbiamą saugomu arba numatomą paskelbti saugomu kultūros paveldo objektą, vietovei apsaugoti steigiamą draustinį ar rezervatą ir dėl to jo valdomam turtui (daiktams) nustatomus paveldosaugos reikalavimus;

4) teikti pasiūlymus, pastabas ir pretenzijas dėl jo turto įregistravimo Kultūros vertybių registre, paskelbimo saugomu kultūros paveldo objektu ar kultūros paminklu;

5) kreiptis į teismą, jeigu kultūros paveldo objektas paskelbtas saugomu ir veiklos sąlygos ar apribojimai nustatyti ar pakeisti neatsižvelgus į jo pretenzijas arba jei jo netenkina kompensacijos už veiklos apribojimus dydis.

2. Saugomo objekto valdytojas turi teisę šio įstatymo 16 straipsnyje nustatytais sąlygomis sudaryti apsaugos sutartį, kurioje prisiimtų papildomus įsipareigojimus ir (ar) nurodytų kompensavimo už kultūros paveldo saugojimą būdus.

3. Valdytojo pareiga yra rūpintis kultūros paveldo objekto išsaugojimu. Valdytojas privalo:

1) prižiūrėti kultūros paveldo objektą, jo teritoriją, vietovę: laiku šalinti atsiradusius defektus ir apsaugoti statinius nuo neigiamo aplinkos poveikio; patalpose, kurių interjeras vertingas, palaikyti reikiamą mikroklimatą; laiku atnaujinti želdynus ir želdinius, šalinti savaime užaugančius augalus, teritorijoje šienauti žolę ir genėti medžius, valyti šiukšles, šalinti taršos šaltinius;

2) pranešti už apsaugą atsakingai institucijai apie nekilnojamajai kultūros vertybei iškilusią grėsmę, kurios pats pašalinti nepajėgia arba tam neturi reikiamos kvalifikacijos ar leidimo;

3) leisti kultūros ministro patvirtinta tvarka Departamento, savivaldybės paveldosaugos padalinio, taip pat Valstybinės kultūros paveldo komisijos nariams ir pareigūnams ar jų įgaliotiems specialistams apžiūrėti kultūros paveldo objektą ar vietovę, fiksuoti kultūros paveldo objekto ar vietovės būklę ir sutartomis sąlygomis atlikti tyrimus. Šiuo atveju šalys turi suderinti tyrimų trukmę, sklypų ribas, darbų atlikimo laiką ir nuostolių kompensaciją;

4) savivaldybės paveldosaugos padaliniui pateikti saugomo objekto ar objekto, kuriam pradėta paskelbimo saugomu procedūra, tvarkybos projektus ir visus projektus, kurių įgyvendinimas paveiktų tokio objekto aplinką;

5) sudaryti šio ir kitų įstatymų reikalavimus atitinkančias sąlygas visuomenei lankyti ir pažinti nekilnojamasias kultūros vertybes;

6) leisti už apsaugą atsakingai institucijai kultūros paveldo objektą ženklinti tipinėmis ir (ar) individualiai sukurtais lentomis ir rodyklėmis.

15 straipsnis. Sandoriai dėl kultūros paveldo objektų

1. Pardavėjas ar kitaip valdymo teises perduodantis kultūros paveldo objekto valdytojas (toliau – perdavėjas) apie ketinimą sudaryti sandorį ne vėliau kaip prieš mėnesį informuoja savivaldybės paveldosaugos padalinį. Per tą laiką šis padalinys turi patikrinti, ar tokio objekto ir jo vertingųjų savybių būklė atitinka nekilnojamosios kultūros vertybės pase užfiksuotą būklę.

2. Kultūros paveldo objekto būklė tikrinama kultūros ministro nustatyta tvarka. Patikrinimo aktas, jei tokiaime objekte nebuvo atliekami tvarkybos darbai, jei nenustatyta jo sužalojimų ir jei nebuvo pažeisti jo naudojimo reikalavimai, galioja 6 mėnesius nuo akto surašymo dienos. Perdavėjo ar įgijėjo pageidavimu už Vyriausybės nustatyto dydžio valstybės rinkliavą toks būklės patikrinimas gali būti atliktas ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo pranešimo apie ketinimą sudaryti sandorį.

3. Kultūros paveldo objekto perdavėjo teisės, pareigos ir atsakomybė, patikrinus objekto būklę, pereina naujam valdytojui (įgijėjui) nuo perdavimo ir priėmimo akto pasirašymo. Jeigu patikrinimo metu nustatyta būklė neatitinka nekilnojamosios kultūros vertybės pase užfiksuotos būklės, už tai atsako perdavėjas.

16 straipsnis. Apsaugos sutartys

1. Apsaugos sutartimis yra nustatomi statinių servitutai ir įteisinami kiti kultūros paveldo objektų ir vietovių paveldosaugos reikalavimai.

2. Sutartis su žemės, miško ir vandens telkinių savininkais ir naudotojais, kurių žemė, miškas ar vandens telkinys yra saugomoje teritorijoje, gali sudaryti Vyriausybės įgaliota institucija, atsakinga už saugomos teritorijos apsaugą.

3. Apsaugos sutartis su Kultūros vertybių registre registruotų kultūros paveldo objektų valdytojais ir su objektų teritorijose ir apsaugos zonose esančių sklypų ar nekilnojamųjų daiktų valdytojais gali sudaryti Departamentas, savivaldybės paveldosaugos padalinys, fondai ar kitos viešosios įstaigos, kurių funkcija yra kultūros paveldo apsauga.

4. Apsaugos sutarčių sudarymo tvarką nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.

5. Apsaugos sutartys registruojamos Nekilnojamojo turto registre. Keičiantis valdytojui, sutartyje surašyti paveldosaugos reikalavimai pereina kartu su objektu naujam valdytojui.

6. Apsaugos sutartys gali nustatyti:

1) valdytojo įsipareigojimą nestatyti statinių, galinčių užstoti ar pakeisti esamą vietovaizdą;

2) valdytojo įsipareigojimą nevykdyti konkrečių veiksmų, kurie keistų vertingąsias savybes ar trukdytų visuomenei jas pažinti;

3) kultūros paveldo objekto lankymo sąlygas ir (ar) užmokestį už lankymą;

4) metodinę, techninę, finansinę ir (ar) kitokią paramą kultūros paveldo objekto tvarkybai;

5) vienkartinę kompensaciją valdytojui, jei sutarti įsipareigojimai gerokai sumažina iš valdomo objekto gaunamą naudą.

7. Už konkretaus saugomo objekto ar vietovės apsaugą atsakinga institucija apsaugos sutartyje gali sukonkretinti paveldosaugos reikalavimų taikymą ir nustatyti papildomas saugojimo priemones.

17 straipsnis. Moksliniam pažinimui saugomo nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga

1. Moksliniam pažinimui saugomame objekte, jo teritorijoje, vietovėje draudžiama:

1) be institucijos, atsakingos už apsaugą, sutikimo atidengti autentiškas vertybės pase pažymėtas netirtas saugomas dalis ar elementus, atkasti netirtus pastatų rūsius, atidaryti laidojimo kriptas ar rūsius, atidengti ir judinti archeologinius sluoksnius, naudoti metalo, elektroninius ar kitokius iešiklius;

2) saugomo objekto teritorijoje, vietovėje ir jų apsaugos nuo fizinio poveikio pozonyje atlikti bet kokius vandens lygį keičiančius darbus arba veiksmus, galinčius sukelti grunto deformaciją ir vibraciją sausumoje ar po vandeniu, vandens bangavimą;

3) saugomo archeologinio objekto teritorijoje plėtoti žemdirbystę ar miškų ūkį, išskyrus savaime užaugančių medžių ir krūmų šalinimą;

4) be institucijos, atsakingos už apsaugą, sutikimo judinti, tirti, iškelti povandeninius objektus, atskiras jų dalis ar archeologinius radinius vidaus vandenyse, teritorinėje jūroje ir gretutinėje zonoje, kaip apibrėžta Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse.

2. Apsaugos sutartimi gali būti nustatytos sąlygos saugomo objekto teritoriją ar vietovę ribotai naudoti žemės ūkio, miškų ūkio ar kitokia paskirtimi.

3. Neištirtame moksliniam pažinimui saugomame objekte valdytojas gali vykdyti tik priežiūros ir konservavimo darbus.

4. Jeigu prižiūrėti ir naudoti moksliniam pažinimui saugomą objektą, vietovę ar jų dalį valdytojui yra nuostolinga, jis gali kreiptis į instituciją, atsakingą už objekto ar vietovės apsaugą, ir prašyti leidimo organizuoti mokslinį to objekto, vietovės ar jų dalies ištyrimą arba perimti iš jo saugomą objektą, vietovę ar jų dalį. Ištirta objekto, vietovės ar jų dalies apsaugos reikalavimai gali būti pakeičiami teisės akte, skelbiančiame objektą saugomu, iš apsaugos tikslų išbraukus mokslinį pažinimą.

18 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimas

1. Tyrimai yra nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, tvarkybos, pažinimo ir jo sklaidos pagrindas.

2. Nekilnojamojo kultūros paveldo fundamentinį mokslinį tyrimą, atliekamą valstybės biudžeto lėšomis, pagal valstybines programas vykdo mokslo ir studijų bei kitos valstybinės tyrimų institucijos. Taikomuosius mokslinius ardomuosius tyrimus vykdo atitinkamos srities institucijos, mokslininkai ir kultūros ministro patvirtinta tvarka atestuoti tyrėjai.

3. Įstatymų nustatyta tvarka vertinant planuojamos ūkinės veiklos poveikį aplinkai, tos veiklos organizatorius (užsakovas) Departamentui užsako poveikio vertinimui būtinus taikomuosius mokslinius nekilnojamojo kultūros paveldo tyrimus. Jie atliekami už planuojamos ūkinės veiklos organizatoriaus lėšas.

4. Taikomuosius mokslinius tyrimus, privalomus atlikti prieš kultūros paveldo objekto tvarkybos projektavimą ar tvarkybos metu, organizuoja Departamentas, kai objektas yra saugomas valstybės, arba savivaldybės paveldosaugos padalinys, kai objektas saugomas savivaldybės. Už valdytojui ar kitam tvarkybos organizatoriui išduodamas tyrimų išvadas imama Vyriausybės nustatyto dydžio valstybės rinkliava. Kai atliekant tvarkybos darbus išaiškėja naujos vertingosios savybės, atskleidimui reikalingus papildomus tyrimus organizuoja už apsaugą atsakinga institucija. Juos gali finansuoti valdytojas ar kitas tvarkybos organizatorius, norintis paspartinti tyrimus.

5. Tyrimų metu rasti archeologiniai radiniai, jei yra galimybių, saugomi ir eksponuojami jų radimo vietoje. Kitais atvejais kultūros ministro patvirtinta tvarka jie perduodami muziejams, turintiems sąlygas išsaugoti ir eksponuoti. Už visuomenės poreikiams paimtus lobius atlyginama kultūros ministro patvirtinta tvarka.

6. Ardomieji tyrimai atliekami paveldo tvarkybos reglamentų nustatyta tvarka. Tyrimų ataskaitos rengiamos kultūros ministro patvirtinta tvarka. Leidimus ardomiesiems tyrimams išduoda Departamentas ir praneša apie tai savivaldybės paveldosaugos padaliniams. Tyrimų ataskaitų ir publikacijų kopijos turi būti pateiktos Departamentui ir registruojamos Kultūros vertybių registre.

7. Tyrimų užsakovas atlygina valdytojui padarytus nuostolius.

19 straipsnis. Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomo nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga

1. Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomo objekto, kitokio objekto, esančio viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame kompleksiniame objekte, vietovėje, valdytojas gali juo naudotis nekilnojamosios kultūros vertybės pase nurodytais būdais.

2. Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte, jo teritorijoje, vietovėje draudžiama:

1) naikinti ar kitaip žaloti nekilnojamosios kultūros vertybės pase nurodytas vertingąsias savybes;

2) teritorijoje ir apsaugos zonoje statyti statinius, kurie aukščiau, apimtimi ar išraiška nustelbtų kultūros paveldo objektą ar objektus ir trukdytų juos apžvelgti;

3) naikinti ar žaloti paminklines lentas, nekilnojamosios kultūros vertybės informacinius stendus arba kultūros paveldo objekto ar vietovės teritorijos riboženklis.

3. Nekilnojamosios kultūros vertybės pase nurodytoms viešajam pažinimui ir naudojimui saugomo objekto ar vietovės neištirtoms dalims galioja šio įstatymo 17 straipsnio reikalavimai.

4. Viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai: kultūros paveldo objektą pritaikyti kitiems, negu nurodyta nekilnojamosios kultūros vertybės pase, naudojimo būdams; padidinti saugomų statinių naudojimo intensyvumą – pristatyti priestatus, papildomus aukštus, įrengti naujas mansardas, formuoti naują planinę struktūrą ir kitaip naikinti autentiškumo požymius.

5. Jeigu valdytojas įrodo, kad saugomo objekto naudojimas tokios vertybės pase nustatytais naudojimo būdais ir apimtimi yra nuostolingas, nepateisina jo išlaikymo išlaidų ir kad nėra norinčiųjų perimti kultūros paveldo objektą naudoti nepažeidžiant vertingųjų savybių, už šio objekto apsaugą atsakinga institucija pasiūlo valdytojo lėšomis atlikti visus būtinus mokslinio ištirimo ir dokumentų tvarkymo darbus, kad būtų galima nustatyti galimus pakeitimus, mažiausiai kenksiančius vertingosioms savybėms, arba pareikalauja objektą užkonservuoti. Pastaruoju atveju užkonservavimo išlaidas kultūros ministro patvirtinta tvarka kompensuoja už objekto apsaugą atsakingos institucijos.

6. Siekiant, kad saugomo objekto ar vietovės vertingosioms savybėms nebūtų padaryta neigiamo poveikio, turi būti gautas už kultūros paveldo objekto apsaugą atsakingos institucijos sutikimas, jeigu norima:

1) dalyti į atskiras dalis saugomą objektą ar jo teritorijoje esančius sklypus ir keisti jų ribas, išskyrus Saugomų teritorijų įstatymo nustatytus atvejus;

2) saugomo objekto teritorijoje keisti žemės naudojimo būdą ir pobūdį, užstatymo režimą, pastatų ar statinių paskirtį;

3) saugomo objekto teritorijoje ir apsaugos zonose statyti statinius, keisti upių vagas, keisti esamus bei įrengti naujus vandens telkinius, keisti reljefą, steigti naujus ar plėsti esamus karjerus, sodinti vertingąsias savybes užstosiančius želdinius;

4) įrengti komercines reklamas, lauko antenas ir kitus techninius įrenginius saugomų statinių išorėje.

7. Sutikimas pagal šio straipsnio 6 dalį nebūtinai, jeigu tokie veiksmai leidžiami pagal savivaldybės tarybos ir už to objekto apsaugą atsakingos institucijos patvirtintą saugomo objekto teritorijos ir jos apsaugos zonų tvarkymo planą ir (ar) paveldotvarkos projektą, kuriuose nustatomas galimas kiekvieno sklypo naudojimo pobūdis ir užstatymo sąlygos.

8. Kultūros paveldo objektuose, jų teritorijose ir apsaugos zonose reklama įrengiama pagal kultūros ministro patvirtintas taisykles.

9. Privačios nuosavybės teise valdomo kultūros paveldo objekto valdytojas gali imti užmokestį už kultūros paveldo statinio vidaus patalpų bei teritorijos lankymą ar rinkti iš lankytojų aukas (užmokestį) kultūros paveldo objekto priežiūrai ir tvarkybai, reikalauti atlygio už objekto vaizdo naudojimą komercinei reklamai.

20 straipsnis. Viešosios pagarbos nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga

1. Visos kapinės priežiūros pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintas kapinių tvarkymo taisykles. Neveikiančių kapinių teritorijoms nustatoma pagrindinė konservacinė (saugojimo) žemės naudojimo paskirtis, o ši gali būti pakeista tik pripažinus kitokio visuomenės poreikio viršenybę ir perkėlus mirusiųjų palaikus.

2. Viešosios pagarbos nekilnojamojo kultūros paveldo vieta gali būti saugoma, nors ir nėra jokių žmogų, įvykių ar kitokias jos vertingąsias savybes liudijančių autentiškų dalių ar elementų. Ši vieta žymima paminklinėmis lentomis, skulptūros kūrinių, memorialiniais statiniais, buvusią įvykio ar gyvenamąją aplinką parodančiais daiktais. Draudžiama griauti ar žaloti statinius, skirtus tokios vietos vertingosioms savybėms pažymėti. Šie statiniai gali būti keičiami ar statomi nauji tik gavus už tos vietos apsaugą atsakingos institucijos sutikimą.

21 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio draustinyje, rezervate, valstybiniame parke, apsauga

1. Nekilnojamasis kultūros paveldas, esantis draustinyje, rezervate, valstybiniame parke, saugomas pagal šio įstatymo ir Saugomų teritorijų įstatymo reikalavimus.

2. Kultūros paveldo vietovių apsaugai Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka steigiami istoriniai nacionaliniai parkai, istoriniai regioniniai parkai, kultūriniai rezervatai ir kultūriniai draustiniai. Senamiesčių, istorinių miestų ir miestelių dalių, etnokultūrinių kaimų ir kitų gyvenamųjų vietovių ar jų dalių apsaugai taikomas kultūrinių draustinių statusas.

3. Kultūros ministras tvirtina kultūrinių rezervatų (rezervatų-muziejų) naudojimo ir lankymo tvarką, tvirtina ar teikia tvirtinti Vyriausybei kultūrinių draustinių, kultūrinių rezervatų (rezervatų-

muziejų), istorinių valstybinių parkų steigimo kriterijus, teikia, jeigu tarptautinėse sutartyse nenustatyta kitaip, įrašyti šias saugomas teritorijas į tarptautinius saugomų teritorijų sąrašus, tvirtina strateginio planavimo dokumentus ir šių saugomų teritorijų tvarkymo planus (planavimo schemas) bei paveldotvarkos projektus.

4. Kultūros ministerija atlieka šias valstybinių kultūrinių rezervatų (rezervatų-muziejų), istorinių valstybinių parkų, valstybinių kultūrinių draustinių valdymo funkcijas:

1) organizuoja šių saugomų teritorijų strategijos, apsaugos ir tvarkymo programų rengimą;

2) rengia teisės aktų šių saugomų teritorijų klausimais projektus;

3) organizuoja šių saugomų teritorijų tvarkymo planų (planavimo schemų) ir paveldotvarkos projektų rengimą;

4) organizuoja tarptautinį bendradarbiavimą, susijusį su šiomis saugomomis teritorijomis;

5) atlieka kitas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

5. Departamentas, vykdydamas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugą draustiniuose, rezervatuose ir valstybiniuose parkuose, kontroliuoja:

1) kaip laikomasi nustatyto apsaugos ir naudojimo režimo, kaip užtikrinama kultūros paveldo objektų apsauga ir tvarkyba, kaip įgyvendinamos tikslinės programos;

2) veiklą valstybiniuose draustiniuose, susijusią su draustinių nuostatuose ir teritorijų planavimo dokumentuose nustatytais paveldosaugos reikalavimais.

6. Savivaldybės paveldosaugos padalinys prižiūri savivaldybės tarybos įsteigtus kultūrinius draustinius, kontroliuoja, kaip tokiuose draustiniuose naudojama žemė, taip pat žemės savininkų, valdytojų ir naudotojų veiklą, susijusią su teritorijų planavimo dokumentuose nustatytais apribojimais, organizuoja paveldotvarkos planų rengimą.

22 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir teritorijų planavimas

1. Saugomų objektų teritorijos, saugomos vietovės, apsaugos zonos tvarkomos ir veikla jose plėtojama pagal bendrojo ir specialiojo teritorijų planavimo bei strateginio planavimo dokumentus ir jais nustatomus paveldosaugos reikalavimus, parengtus vadovaujantis šio, Saugomų teritorijų, Teritorijų planavimo įstatymų nuostatomis.

2. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialųjį teritorijų planavimą organizuoja:

1) Kultūros paveldo departamentas – valstybės ir regiono lygio kultūros paveldo tinklų schemų ir kitų tipų specialiųjų planų, kai valstybė skelbia ar jau paskelbė saugomais kultūros paveldo objektus ir steigia ar jau įsteigė saugomas vietoves, rengimą; finansavimas skiriamas iš valstybės biudžeto lėšų; šio planavimo organizatoriais taip pat gali būti saugomų vietovių direkcijos;

2) savivaldybės administracijos direktorius – rajono lygio kultūros paveldo tinklų schemų ir kitų tipų specialiųjų planų, kai savivaldybė skelbia ar jau paskelbė saugomais kultūros paveldo objektus ir steigia ar jau įsteigė kultūrinius draustinius, rengimą; finansavimas skiriamas iš savivaldybės biudžeto lėšų.

3. Skiriami šie nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiųjų planų tipai:

1) kultūros paveldo tinklų schemas – rengiamos kultūros paveldo objektų, jų teritorijų, apsaugos zonų, vietovių, jų apsaugos zonų sistemos arba jos dalių plėtros bendrajai strategijai nustatyti;

2) kultūros paveldo teritorijų ir apsaugos zonų ribų planai – rengiami skelbiamų saugomais kultūros paveldo objektų ir steigiamų saugomomis vietovių teritorijų, apsaugos zonų riboms nustatyti ar pakeisti;

3) saugomų vietovių ir apsaugos zonų tvarkymo planai (planavimo schemas) – rengiami saugomų vietovių, jų apsaugos zonų paveldosaugos reikalavimams nustatyti ar pakeisti;

4) saugomų objektų ir vietovių žemėvaldų planai – rengiami žemės sklypams formuoti, istorinėms posesijoms įteisinti, pertvarkyti, paimti, konsoliduoti, taip pat naudojimo sąlygoms (tikslinei paskirčiai, apribojimams, servitutams ir pan.) nustatyti;

5) saugomų objektų paveldotvarkos projektai – rengiami paveldosaugos reikalavimams ir konkrečių tvarkymo priemonių sistemai kultūros paveldo objektuose, jų dalyse ir apsaugos zonose nustatyti ar pakeisti.

4. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo organizatoriai gali organizuoti kelių skirtingų kultūros paveldo apsaugos specialiųjų planų tipų rengimą viename specialiojo planavimo dokumente, taip pat kitų reikalingų specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimą.

5. Specialiojo planavimo dokumentuose nustatyti paveldosaugos reikalavimai yra privalomi rengiant bendruosius, specialiuosius ir detaliuosius teritorijų planavimo dokumentus. Paveldosaugos reikalavimai specialiojo planavimo dokumentuose, be kitų įstatymuose nustatytų reikalavimų, taip pat reglamentuoja žemės darbus, statinių ar įrenginių statybą, statinių aukštį, tūrį, užstatymo tankį ir intensyvumą, išorės apdailos medžiagas, apželdinimą, želdinių aukštį, tankį, rūšį, transporto srautus, jų intensyvumą.

6. Rengiami šie nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos strateginio planavimo dokumentai: paveldotvarkos planai, stebėsenos programos, kitos įvairios tikslinės programos ir veiksmų planai. Šių strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarką nustato Vyriausybė.

7. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentai rengiami pagal Kultūros ministerijos parengtas ir kultūros ir aplinkos ministrų patvirtintas šių dokumentų rengimo taisykles. Taisyklės nustato nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos planavimo dokumentų sudėtį, šiais dokumentais nustatomas teritorinės apsaugos priemonės, šių dokumentų rengimo, viešo svarstymo, derinimo, tvirtinimo ir galiojimo tvarką. Skelbiamų saugomais kultūros paveldo objektų specialiojo teritorijų planavimo dokumentų nustatyti paveldosaugos reikalavimai įsigalioja tuos kultūros paveldo objektus paskelbus saugomais.

8. Teritorijų, kuriose yra registruotų nekilnojamųjų kultūros vertybių, bendrieji ir detalieji planai tvirtinami pagal teritorijų planavimą tvirtinančių institucijų lygmenis:

1) valstybės, Vyriausybės, Vyriausybės įgaliotos institucijos ir apskrities lygmens – kai yra Departamento motyvuotos išvados ir pritarimas dėl parengtų teritorijų planavimo dokumentų sprendinių suderinimo pagal Departamento išduotas planavimo sąlygas;

2) savivaldybės lygmens – kai yra Departamento ir savivaldybės paveldosaugos padalinio atstovų pasirašytas Nuolatinės statybos komisijos protokolas, kuriuo rekomenduojama planą patvirtinti.

9. Rengiamuose Lietuvos Respublikos apskričių ar savivaldybių teritorijų bendruosiuose planuose turi būti nurodytos įvairios visuomenės gyvenimo sritis apimančios nekilnojamojo kultūros paveldo saugojimo priemonės.

10. Jeigu planuojamoje teritorijoje yra registruotų nekilnojamųjų kultūros vertybių, rengiant bendruosius, specialiuosius ir detaliuosius planus turi būti konsultuojamasi su Departamento įgaliotu specialistu.

11. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo planavimo dokumentus rengia atestuoti specialistai ir gali rengti juridiniai asmenys, kai tiems darbams vadovauja atestuoti specialistai ir jeigu juridinių asmenų įstatuose numatyta teritorijų planavimo veikla. Atestavimo tvarką nustato aplinkos ir kultūros ministrai.

12. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos strateginių paveldotvarkos planų rengimą organizuoja Departamentas, valstybinių kultūrinių rezervatų, istorinių nacionalinių parkų ir istorinių regioninių parkų direkcijos.

23 straipsnis. Kultūros paveldo objektų tvarkyba

1. Kultūros paveldo objekto tvarkyba atliekama:

1) pagal tokiam objektui nustatytus paveldosaugos reikalavimus;

2) pagal kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų reglamentus (statybos techninius reglamentus), patvirtintus aplinkos ir kultūros ministrų;

3) pagal kultūros ministro patvirtintus paveldo tvarkybos reglamentus, nustatančius reikalavimus konkretiems tvarkybos darbams.

2. Tvarkybos projektas rengiamas remiantis Kultūros vertybių registro duomenimis, prieš projektavimą būtinų atlikti tyrimų išvadamis ir įvertinant planuojamos ūkinės veiklos poveikį aplinkai, kai tai atliekama Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo nustatytais atvejais. Tyrimų, atliekamų prieš projektavimą ir reikalingų įvertinti poveikį aplinkai, privalomumą ir apimtį nustato paveldo tvarkybos reglamentai.

3. Tvarkybos metu aptikus naujų vertingųjų savybių, darbai sustabdomi šio įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. Aptiktoms vertingosioms savybėms atskleisti atliekami papildomi tyrimai. Remiantis jų išvadamis, gali būti reikalaujama atlikti papildomus kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus.

4. Stichinių nelaimių ar žmonių sunaikinti kultūros paveldo objektai išimtiniais atvejais, nesukeliant grėsmės turinčioms vertingųjų savybių išlikusioms jų liekanoms, dalims ar elementams, gali būti atkuriami, jei:

1) atkūrimo galimybė pagrįsta išsamiais istorinių šaltinių ir fizinių tyrimų duomenimis, kad būtų išvengta spėjimų;

2) objektas turi ypatingą meninę ar simbolinę reikšmę, yra itin svarbus tautinei savimonei ir kultūros paveldui puoselėti ir dera prie kraštovaizdžio;

3) atkūrimui pritaria valstybės ir savivaldybių institucijos ir visuomenė.

5. Kultūros paveldo objektą draudžiama perkelti, išskyrus atvejus, kai jį reikia perkelti siekiant išsaugoti. Objektą išardant, pervežant ir vėl pastatant tinkamoje vietoje, turi būti imamasi visų būtinų atsargos priemonių.

6. Parengti tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektus, atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus, paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę, vadovauti tokiems darbams turi teisę kultūros ministro patvirtinta tvarka atestuotas specialistas. Kai kuriuos darbus gali atlikti neatestuoti pagalbininkai, prižiūrimi atestuoto specialisto, atsakančio už tokius darbus. Teisę fiziniams ir juridiniams asmenims būti tokios veiklos rangovais ar paslaugų teikėjais nustato šis ir kiti įstatymai.

7. Vadovauti kultūros paveldo statinių tvarkomųjų statybos darbų projektams, tokiems darbams, projekto vykdymo priežiūrai, tokio statinio projekto ekspertizei, statinio statybos techninei priežiūrai turi teisę aplinkos ir kultūros ministrų patvirtinta tvarka atestuotas darbų vadovas, jei jis turi verslo liudijimą arba dirba įmonėje, kuri yra atestuota aplinkos ir kultūros ministrų patvirtinta tvarka.

8. Kultūros paveldo statinio projektavimo sąlygos tvarkomiesiems statybos darbams (laikinieji apsaugos reglamentai) ir leidimai juos atlikti išduodami Statybos įstatymo nustatyta tvarka. Iki leidimo išdavimo ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo projekto pateikimo dienos kultūros ministro patvirtinta tvarka turi būti atlikta šių darbų projekto paveldosaugos (specialioji) ekspertizė ir statinio projekto ekspertizė – aplinkos ir kultūros ministrų patvirtintais atvejais ir tvarka. Projektas turi būti pataisytas pagal šių ekspertizių aktų privalomas pastabas prieš išduodant leidimus darbams. Leidimas atlikti kultūros paveldo statinio tvarkomuosius statybos darbus išduodamas, jei Nuolatinės statybos komisijos protokolą, rekomenduojantį išduoti šį leidimą, pasirašo Departamento atstovas ir savivaldybės paveldosaugos padalinio atstovas.

9. Kultūros ministro patvirtintais atvejais ir tvarka iki leidimo atlikti tvarkomuosius paveldosaugos darbus išdavimo turi būti atlikta šių darbų projekto paveldosaugos (specialioji) ekspertizė. Projektas turi būti pataisytas pagal šios ekspertizės akto privalomas pastabas. Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektavimo sąlygos (laikinieji apsaugos reglamentai) ir leidimai atlikti darbus išduodami kultūros ministro patvirtinta tvarka. Leidimai išduodami ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo projekto ar pataisyto projekto pateikimo dienos.

10. Kultūros paveldo objekte atliekamų tvarkybos darbų projekto vykdymo eigą ir kokybę kontroliuoja valdytojas, Departamentas ir savivaldybės paveldosaugos padalinys. Šio padalinio valstybės tarnautojai ir įgalioti specialistai bei kituose įstatymuose nurodyti valstybės tarnautojai ir specialistai (specialiosios autorinės priežiūros vadovai), nustatę, kad darbų metu buvo pažeisti paveldosaugos reikalavimai ar kad dėl projekto klaidų iškilo vertingųjų savybių praradimo ar sužalojimo grėsmė, apie tai privalo pranešti Departamentui ir sustabdyti žalojančius ar keliančius grėsmę darbus. Toks sustabdymas galioja 2 darbo dienas, jeigu Departamentas nepriima jį patvirtinančio sprendimo, nurodančio sustabdyti darbus, kol bus pašalinti paveldosaugos reikalavimų pažeidimai, iškilusi grėsmė ar iki teismo sprendimo.

11. Ne vėliau kaip prieš 15 dienų iki prašymo pateikimo gauti leidimą atlikti darbus savivaldybės paveldosaugos padaliniui turi būti pateikiami visi saugomo kultūros paveldo objekto ar objekto, kuriam pradėta skelbimo saugomu procedūra, tvarkybos darbų projektai ar visi projektai, kurių įgyvendinimas paveiktų tokio objekto aplinką. Šis padalinys, jeigu to reikia vertingosioms savybėms išsaugoti, suderinęs sprendimą su Departamentu, turi teisę pareikalauti, kad iki leidimo išdavimo projektas būtų pataisytas ar papildytas.

12. Kultūros paveldo objektų tvarkybos darbų priėmimo tvarką tvirtina kultūros ministras, išskyrus kultūros paveldo statinių tvarkomuosius statybos ir želdynų tvarkymo darbus, kurių priėmimo tvarką tvirtina aplinkos ir kultūros ministrai.

PENKTASIS SKIRSNIS
NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO PAŽINIMAS, PAŽINIMO SKLAIDA,
ATGAIVINIMAS

24 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimas, pažinimo sklaida ir viešasis paveldo naudojimas

1. Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimas skleidžiamas ir paveldas viešai naudojamas taip:
 - 1) sudaromos galimybės visuomenei jį tiesiogiai pažinti ir suvokti saugomą ir atskleistą istorinėje aplinkoje;
 - 2) plėtojamas kultūrinis ir pažintinis turizmas;
 - 3) skleidžiama informacija apie paveldą;
 - 4) paveldo pažinimas įtraukiamas į švietimo ir mokslo programas.
2. Kultūrinis ir pažintinis turizmas yra vienas iš kultūros paveldo viešojo naudojimo būdų. Kad būtų galima jį nuolat plėtoti, būtina išsaugoti paveldo autentišką pavidalą.
3. Departamentas, taip pat savivaldybių paveldosaugos padaliniai, valstybinių parkų, kultūrinių rezervatų direkcijos kartu su muziejais, bibliotekomis, archyvais, aukštosiomis ir bendrojo lavinimo mokyklomis:
 - 1) kaupia, tvarko, sistemina, saugo ir skleidžia žinias apie nekilnojamąjį kultūros paveldą ir jo apsaugą;
 - 2) organizuoja su kultūros paveldu supažindinančius ir jį garsinančius renginius;
 - 3) leidžia kultūros paveldą ir jo apsaugą populiarinančius informacinius leidinius ir organizuoja paveldosaugos literatūros leidybą;
 - 4) bendradarbiauja su visuomenės informavimo priemonėmis rengiant radijo ir televizijos laidas ar rašinius apie kultūros paveldą ir jo apsaugą;
 - 5) skatina kultūrinius renginius kultūros paveldo objektuose ir padeda valdytojams, kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims juos organizuoti.
4. Švietimo ir mokslo ministerija kartu su Kultūros ministerija:
 - 1) organizuoja valstybinę nekilnojamojo kultūros paveldo fundamentinio mokslinio tyrimo programą ir koordinuoja jos vykdymą;
 - 2) užtikrina, kad kultūros paveldo teorinis ir praktinis pažinimas būtų integruoti į ikimokyklinio ugdymo, bendrojo vaikų ir jaunimo lavinimo, suaugusiųjų švietimo programas;
 - 3) rūpinasi pedagogų kvalifikacijos kėlimu kultūros paveldo pažinimo ir jo saugojimo srityje;
 - 4) skatina ir remia ugdymo įstaigas, organizuojančias ir vykdančias kultūros paveldo pažinimo renginius ir apsaugos programose numatytus šio paveldo tvarkybos darbus;
 - 5) sudaro galimybes įgyti ir nuolat tobulinti profesines paveldosaugos žinias ir įgūdžius.

25 straipsnis. Nekilnojamųjų kultūros vertybių prieinamumas

1. Kiekvienas visuomenės narys turi teisę pažinti nekilnojamąsias kultūros vertybes.
2. Vyriausybė, jeigu reikia, kad kultūros paminklas būtų išsaugotas ir prieinamas visuomenei, turi teisę kultūros paminklus paimti visuomenės poreikiams įstatymų nustatyta tvarka.
3. Valstybei ir savivaldybėms priklausančių kultūros paveldo objektų lankymo tipines taisykles tvirtina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.
4. Privачios nuosavybės teise valdomų kultūros paveldo statinių interjerų apžiūrai reikalingas valdytojo sutikimas. Lankymo ir apžiūros sąlygos gali būti nustatomos apsaugos sutartimi.
5. Kad būtų galima kultūros paveldo objektą tinkamai apžiūrėti iš išorės, valdytojai turi leisti eiti per savo valdomą teritoriją iki apžiūros vietų.
6. Jeigu kultūros paveldo objektas iš visų pusių apsuptas privačios nuosavybės teise valdomų sklypų, jų savininkai ar kiti valdytojai privalo leisti lankytojams prieiti iki šio objekto.
7. Rengiant viešojo pažinimo ir naudojimo kultūros paveldo objekto teritorijos ir apsaugos zonų ribų planą arba paveldotvarkos projektą, turi būti numatyti servitutai prieiti prie kultūros paveldo objektų ir jų apžiūros vietų. Šie servitutai įteisinami pagal Civilinio kodekso ir Žemės įstatymo reikalavimus.
8. Jeigu lankytojams buvo leidžiama prieiti prie kultūros paveldo objekto, tačiau ši teisė nebuvo įrašyta į tokį objektą supančių sklypų nuosavybės teisių dokumentus, už jo apsaugą atsakinga institucija turi organizuoti tokių servitutų įteisinimą.
9. Jeigu kultūros paveldo objekto ar vietovės vertingąsias savybes žaloja pernelyg intensyvus lankymas ir žalojimo negalima išvengti techninėmis priemonėmis, gali būti įvestas užmokestis už lankymą arba kitaip mažinamas lankytojų srautas.

26 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo atgaivinimas

1. Nekilnojamasis kultūros paveldas integruojamas į visuomenės gyvenimą, pritaikant jį taip naudoti, kad geriausiai atsiskleistų paveldo vertingosios savybės ir būtų sudarytos galimybės jį pažinti, taip pat puoselėjant kultūrinį kraštovaizdį.

2. Paveldas atgaivinas, kad visuomenė suvoktų, koks svarbus yra jos turimas paveldas tautinio tapatumo, socialinės ir ekonominės gerovės, visuomenės pilietiškumo, nacionalinio saugumo ir kitais požiūriais.

3. Už nekilnojamojo kultūros paveldo atgaivinimą yra kartu atsakingi valdytojai, už apsaugą atsakingos institucijos, taip pat už teritorinį planavimą atsakingos institucijos ir kitos valstybės socialinę ekonominę raidą formuojančios institucijos.

ŠEŠTASIS SKIRSNIS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

27 straipsnis. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos finansavimas

1. Valstybinės nekilnojamojo kultūros paveldo apskaitos, paveldotvarkos ir kontrolės programos finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų.

2. Nekilnojamosios kultūros vertybės atskleidžiamos ir objektai skelbiami saugomais valstybės ir savivaldybių biudžetų paveldosaugai skirtomis lėšomis. Tokios vertybės atskleidimą turi teisę savo lėšomis atlikti religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, taip pat paveldosaugos visuomeninės organizacijos.

3. Saugomo objekto priežiūros darbai atliekami valdytojų lėšomis, tvarkybos darbai – valdytojų lėšomis, jei yra galimybių – iš dalies valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis, skirtomis paveldotvarkai, tarptautinių fondų ir programų ar kitų finansavimo šaltinių lėšomis. Valdytojams taikomos įstatymų nustatytos mokesčių lengvatos.

4. Kultūros ministras tvirtina iš valstybės biudžeto lėšų, o savivaldybių tarybos tvirtina iš savivaldybių biudžetų lėšų finansuojamas nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos ir atgaivinimo programas, taip pat tokių projektų rėmimo biudžetų lėšomis tvarką.

5. Departamentas ir savivaldybių paveldosaugos padaliniai iš paveldotvarkai skirtų lėšų apmoka tyrimus, kuriuos reikia atlikti prieš projektavimą. Iš šių lėšų taip pat gali būti finansuojami kultūros paveldo objekto, dėl kurio yra priimtas sprendimas inicijuoti skelbimą saugomu, avarijos grėsmės pašalinimo, apsaugos techninių priemonių įrengimo ir kiti neatidėliotini saugojimo darbai. Tokių darbų sąrašą tvirtina kultūros ministras.

28 straipsnis. Kompensavimas valdytojams

1. Iš valstybės biudžeto lėšų, skirtų nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybai, Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtinta tvarka ir dydžiu kompensuojamos išlaidos privačios nuosavybės – prieinamo visuomenei lankyti valstybės saugomo kultūros paveldo objekto – tvarkomiesiems paveldosaugos darbams. Kompensuojama atsižvelgiant į objekto reikšmingumą ir darbų atlikimo objektui išsaugoti svarbą.

2. Savivaldybės tarybos sprendimu savivaldybė gali kompensuoti iš savo biudžeto lėšų ne savivaldybei nuosavybės teise priklausančio, bet jos teritorijoje esančio paskelbto saugomu kultūros paveldo objekto tvarkybos darbus.

3. Už apsaugą atsakingų institucijų reikalavimu užkonservuotų saugomų statinių valdytojams kultūros ministro nustatyta tvarka kompensuojamos užkonservavimo išlaidos.

4. Kompensacija išmokama skelbiamo saugomu kultūros paveldo objekto valdytojui, kai nustatyti ar sugriežtinti veiklos apribojimai, draudžiantys anksčiau vykdytą veiklą, realiai sumažina valdytojo gaunamą naudą. Kompensacijos apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarką nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.

29 straipsnis. Žalos, padarytos nekilnojamosioms kultūros vertybėms, atlyginimas

1. Juridiniai ir fiziniai asmenys, padarę žalą nekilnojamajai kultūros vertybei neteisėtais veiksmais pačiame saugomame objekte, jo teritorijoje ar apsaugos zonoje, privalo kiek įmanoma atkurti iki sužalojimo buvusią būklę ir atlyginti tiesioginius ir netiesioginius nuostolius, kuriuos patiria visuomenė ir valdytojas, jei žalą padarė ne pats valdytojas.

2. Už saugomo objekto ar vietovės apsaugą atsakinga institucija privalo pasiūlyti žalą padariusiam asmeniui atkurti iki sužalojimo buvusią būklę ir atlyginti visuomenės patirtus nuostolius.

Jeigu nesutariama, Departamentas teikia ieškinius teismui dėl visuomenei padarytos žalos atlyginimo ir nuostolių išieškojimo.

3. Į tiesioginius valstybės patirtus nuostolius gali būti įskaičiuojamos valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos sužaloto objekto tvarkybai, negautos pajamos iš turizmo, nepažinto mokslinių duomenų šaltinio ir švietimo bei lavinimo priemonės praradimas. Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos prarastai ar sužalotai vertybei atskleisti ir jai apsaugoti gali būti įskaičiuojamos į netiesioginius nuostolius.

30 straipsnis. Valstybės paimami kultūros paveldo objektai

1. Netinkamai laikomas kultūros paveldo objektas gali būti paimamas valstybės nuosavybėn Civilinio kodekso nustatyta tvarka.

2. Išimtiniais atvejais šis objektas gali būti valstybės paimamas visuomenės poreikiams, teisingai atlyginant, jei:

1) kultūros paveldo objektas yra įsteig tame arba steigiamame valstybiniame kultūriniame rezervate (rezervate-muziejuje);

2) kultūros paveldo objekto vertingosioms savybėms eksponuoti steigiamas valstybinis muziejus ar valstybinio muziejaus filialas;

3) kultūros paminklas įrašomas į valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektų sąrašą, kad būtų užtikrintas prieinamumas, lankymas ar pažinimas.

3. Kultūros paveldo objekto (nekilnojamojo daikto) paėmimo tvarką nustato Civilinis kodeksas, Žemės ir kiti įstatymai. Savininkui atlyginama rinkos kaina, nustatoma vadovaujantis Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymu arba šalių susitarimu – perduodant kitą daiktą (turtą).

31 straipsnis. Atsakomybė už šio įstatymo pažeidimus

Fiziniai ir juridiniai asmenys, pažeidę šio įstatymo nuostatas, atsako įstatymų nustatyta tvarka.

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

ALGIRDAS BRAZAUSKAS

Pakeitimai:

1.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymo projektas

Nr. [VIII-168](#), 97.03.27, Žin., 1997, Nr.30-713 (97.04.09)

LIETUVOS RESPUBLIKOS NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 4 IR 5 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS

2.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [VIII-401](#), 97.07.03, Žin., 1997, Nr.67-1676 (97.07.16)

LIETUVOS RESPUBLIKOS NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 4 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMAS

3.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [VIII-423](#), 97.09.25, Žin., 1997, Nr.96-2421 (97.10.24)

LIETUVOS RESPUBLIKOS NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 6, 23 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO

4.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [VIII-1663](#), 00.05.04, Žin., 2000, Nr.40-1114 (00.05.17)

NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 6, 23 STRAIPSNIŲ PAPILDYMO IR PAKEITIMO ĮSTATYMAS

5.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [IX-275](#), 2001 04 19, Žin., 2001, Nr. 39-1346 (2001 05 09)

NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 4 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMAS

6.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [IX-991](#), 2002-06-25, Žin., 2002, Nr. 68-2775 (2002-07-03)

NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 21, 22 IR 23 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS

Šis įstatymas įsigalioja nuo 2002 m. liepos 1 d.

7.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [IX-1267](#), 2002-12-10, Žin., 2002, Nr. 123-5552 (2002-12-24)

NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO 23 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMAS

Šis įstatymas įsigalioja nuo 2003 m. sausio 1 d.

8.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [IX-2452](#), 2004-09-28, Žin., 2004, Nr. 153-5571 (2004-10-19)

NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMO PAKEITIMO ĮSTATYMAS

Nauja įstatymo redakcija (keistas įstatymo pavadinimas)

Šis įstatymas įsigalioja po 6 mėnesių nuo paskelbimo „Valstybės žiniuose“, t.y. nuo 2005 m. balandžio 20 d.

*** Pabaiga ***

Redagavo: Aušrinė Trapinskienė (2004-10-21)

autrap@lrs.lt